‘Gwaith Caib a Rhaw’: Arolwg Anghenion Defnyddwyr Cyhoeddus ar gyfer Archaeoleg

CYNGOR ARCHAEOLEG PRYDAIN
AMGUEDDFA ARCHAEOLEG LLUNDAIN

ISSN: 1754-8691

Cynhaliwyd prosiect Arolwg Anghenion Defnyddwyr Cyhoeddus 2 (PUNS2) o 2023 i 2025 gan Gyngor Archaeoleg Prydain a MOLA.

Wedi'i ariannu gan Historic England, Historic Environment Scotland, a Cadw, ailymwelodd y prosiect ag arolwg gwreiddiol 1999 PUNS ar gyhoeddiadau gwaith maes archaeolegol, gyda'r nod o ddeall sut mae twf arferion digidol, cyfryngau cymdeithasol, a llwyfannau ar-lein wedi effeithio ar hygyrchedd canfyddiadau archaeolegol i'r cyhoedd. Mae'r canfyddiadau'n tynnu sylw at bwysigrwydd deall anghenion a dewisiadau ymgysylltu'r gynulleidfa a'r angen i fyfyrio'n barhaus ar strategaethau ymgynghori.

Mae'r canfyddiadau'n pwysleisio'r angen am ddeialog uniongyrchol â chynulleidfaoedd i ddarparu argymhellion ac arweiniad ystyrlon. Er bod ymgysylltu digidol yn hanfodol, mae rhyngweithio wyneb yn wyneb yn parhau i fod yn werthfawr iawn.

Mae argymhellion yr adroddiad yn cwmpasu:

- Lliniaru canlyniadau negyddol diwylliant data-yn-gyntaf mewn archaeoleg.
- Datrys problemau ynghylch setiau data archaeolegol wedi'u claddu a'u gwasgaru.
- Cynyddu hygyrchedd a chynhwysiant i gynulleidfaoedd.
- Mynd at gynulleidfaoedd a gwerthuso eu profiadau er mwyn deall gwerth archaeoleg i gymdeithas ehangach.

Mae'r adroddiad llawn ar gael ar-lein yn www.archaeologyuk.org/our-work/puns2

CEFNDIR

Mae prosiect Arolwg Anghenion Defnyddwyr Cyhoeddus 2 (PUNS2) yn adeiladu ar yr ‘Arolwg Anghenion Defnyddwyr Cyhoeddiadau’ (PUNS) gwreiddiol a gynhaliwyd gan CBA 25 mlynedd yn ôl. Archwiliodd yr arolwg gwreiddiol y defnydd a'r disgwyliadau o gyhoeddiadau gwaith maes archaeolegol o fewn cymuned archaeolegol y Deyrnas Unedig. Tynnodd yr arolwg gwreiddiol sylw at anfodlonrwydd â hygyrchedd adroddiadau archaeolegol o fewn y proffesiwn ond ni chanolbwyntiodd ar hygyrchedd i'r cyhoedd ehangach.
O ystyried ehangu'r oes ddigidol a sefydlu llwyfannau fel y Gwasanaeth Data Archaeolegol (ADS) ac OASIS, nod prosiect PUNS2 yw pontio'r bwlch rhwng y ddau arolwg drwy fynd i'r afael â sut mae'r dirwedd ddigidol wedi effeithio ar ymgysylltiad archaeolegol.

Ein hamcanion yw helpu'r sector i:

- Wella sut mae gwybodaeth archaeolegol yn cael ei rhannu gyda'i chynulleidfaoedd.
- Ehangu gwerth cyhoeddus archaeoleg drwy gyfoethogi dealltwriaeth o ddefnyddiau a gwerthfawrogiad cynulleidfaoedd o allbynnau archaeolegol.
- Parhau i asesu rôl cyhoeddiadau archaeolegol a'u gwerth wrth wella dealltwriaeth o ymchwil archaeolegol ledled y Deyrnas Unedig.
- Cydnabod pwysigrwydd gwrando gweithredol a deialog uniongyrchol â chynulleidfaoedd i ddarparu argymhellion ac arweiniad ystyrlon.

PWY GYMERODD RAN

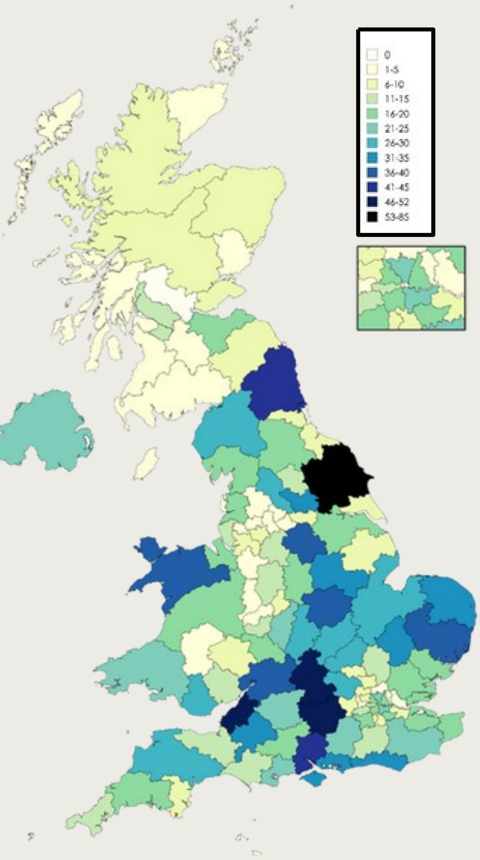

Defnyddiodd prosiect PUNS2 ddull methodolegol cymysg, gan ymgorffori adolygiadau llenyddiaeth, arolygon, gweithdai a chyfweliadau i gasglu data helaeth ar anghenion ymgysylltu cynulleidfaoedd archaeolegol a safle cynhyrchwyr cynnwys. Arweiniodd y dull cynhwysfawr hwn at dros 2,600 o gyfranogwyr yr arolwg o gefndiroedd archaeolegol ac anarchaeolegol, 27 o gyfweliadau manwl gydag ymarferwyr allweddol, ymchwilwyr a gwirfoddolwyr ac 16 o weithdai cymunedol (8 wyneb yn wyneb ac 8 ar-lein) gyda 290 o gyfranogwyr, gan gynnwys ymdrechion i ymgysylltu â grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol.

At ei gilydd, casglodd prosiect PUNS2 fewnwelediadau gan 3,119 o gyfranogwyr ledled y Deyrnas Unedig. Mae'r swm sylweddol o ddata a gasglwyd wedi rhoi cipolwg arwyddocaol ar gyfer argymhellion y prosiect. Mae cyfleoedd i ddadansoddi a chymharu ymhellach rhwng gwahanol grwpiau a daearyddiaeth (Lloegr, Cymru, yr Alban a Rhanbarthau Lloegr), a allai lywio dulliau mwy lleol ar gyfer arolygon tebyg yn y dyfodol.

SEGMENTAU CYNULLEIDFA

Nododd prosiect PUNS2 dair prif segment o'r gynulleidfa fel fframwaith cysyniadol ar gyfer deall y grwpiau cynulleidfa darged o weithwyr proffesiynol, academyddion, grwpiau gwirfoddol a'r cyhoedd ehangach, anarbenigol. Defnyddiwyd amrywiaeth o ddulliau gennym, gan gynnwys arolygon, gweithdai a chyfweliadau, i gasglu mewnwelediadau o bob segment.

Yn hysbys i Archaeoleg:

Mae'r grŵp hwn yn cwmpasu unigolion sy'n weithgar ym maes archaeoleg, gan gynnwys aelodau sefydledig o'r gymuned archaeolegol, gwirfoddolwyr, gweithwyr proffesiynol, yn ogystal ag aelodau o'r CBA neu sefydliadau archaeolegol eraill, a myfyrwyr. Maent yn cynrychioli'r cyhoedd ehangach sydd fwyaf tebygol o ymgysylltu ag allbynnau a digwyddiadau archaeolegol

Newydd i Archaeoleg:

Mae'r gynulleidfa hon yn gyffredinol yn gefnogol i archaeoleg a threftadaeth ac mae'n fwyaf tebygol o ddod ar draws archaeoleg drwy weithgareddau treftadaeth eraill, fel ymweld ag eiddo English Heritage neu'r Ymddiriedolaeth Genedlaethol. Gallant hefyd weithio yn y sector treftadaeth ehangach.

Archaeoleg: Pam Fi?:

Efallai na fydd y gynulleidfa hon yn gweld perthnasedd archaeoleg iddyn nhw ar unwaith, ac o'r herwydd, mae eu cynnwys yn hanfodol ar gyfer mynd i'r afael â materion cynrychiolaeth a llunio safbwyntiau newydd ar archaeoleg. Gall y grŵp hwn gynnwys unigolion sy'n gweithio o fewn y sector treftadaeth ond nad oes ganddynt gysylltiad uniongyrchol ag archaeoleg (e.e. Adnoddau Dynol a Gweinyddiaeth)

Mae'r canfyddiadau wedi ein harwain i ailystyried y segment Archaeoleg: Pam Fi? ac yn lle hynny ystyried bod gan bawb eu dealltwriaeth eu hunain o'u perthynas bersonol â'r gorffennol, ond eu bod yn ymgysylltu â llawer o ddehongliadau gwahanol o archaeoleg a threftadaeth. Mae hyn yn aml yn amlwg wrth ymdrin â rhai o agweddau mwy anhygyrch treftadaeth, megis perthnasoedd personol, arferion a chrefftau.

YDYCH CHI'N CYNHYRCHU NEU'N DEFNYDDIO?

Roedd 37% o’r ymatebwyr i’r arolwg yn ystyried eu hunain yn **‘gynhyrchwyr’** cynnwys archaeolegol (dywedodd 20% arall ‘efallai’) yn cyfrannu at gynnwys yn amrywio o ddata safleoedd i gyfryngau cymdeithasol, llyfrau i raglenni teledu, dogfennau polisi i gemau fideo. Cytunodd cynhyrchwyr yn llethol mai pwrpas cynhyrchu cynnwys archaeolegol yw hysbysu'r cyhoedd a'r cofnod hanesyddol, gyda 99% yn cytuno neu'n cytuno'n gryf. Mae hysbysu'r sector a chleientiaid hefyd yn ddibenion pwysig, gyda 96% ac 89% yn cytuno, yn y drefn honno.

Mae llai na hanner y cynhyrchwyr (47%) yn targedu cynulleidfaoedd penodol ar gyfer eu cynnwys, gyda 16% yn ansicr ynghylch a ydynt yn gwneud hynny. Fodd bynnag, mae 86% o gynhyrchwyr yn cytuno neu'n cytuno'n gryf eu bod yn creu cynnwys gyda dealltwriaeth glir o'u cynulleidfaoedd targed.
Yn ogystal, mae 92% yn credu bod eu cynnwys yn cael ei ddefnyddio fel y bwriadwyd.

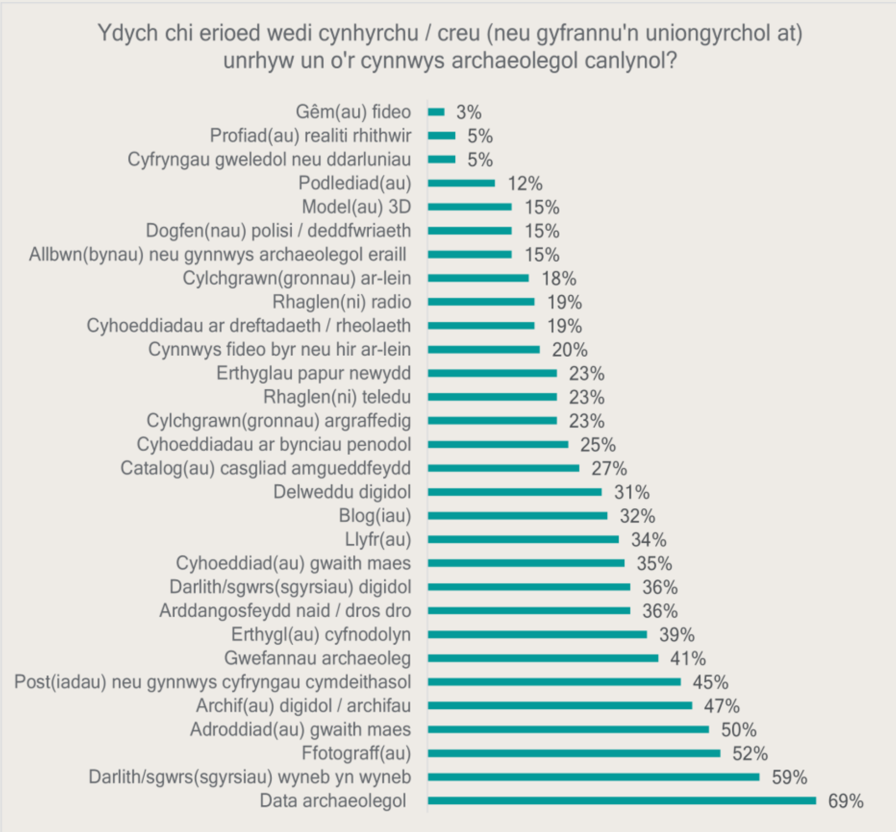

Er gwaethaf yr hyder hwn, dim ond 58% sy'n nodi eu bod yn cynhyrchu cynnwys gyda phwrpas a bwriad clir. Ar ben hynny, nid yw 59% o gynhyrchwyr yn casglu adborth na data dadansoddol o'r cynnwys maen nhw'n ei greu a'i rannu.
Priodolwyd y diffyg casglu adborth yn bennaf i gyfyngiadau cyllideb ac amser.

Mae hyn yn codi'r cwestiwn: Sut allwn ni fod yn hyderus wrth gyrraedd cynulleidfaoedd a gwybod ein bod ni'n darparu'r hyn maen nhw ei eisiau i'r cyhoedd, heb werthuso'n gyson?

CYNHYRCHIAD POBLOGAIDD

Pan ofynnwyd i gynhyrchwyr a allent roi enghraifft o amser pan oeddent yn teimlo'n llwyddiannus wrth gyrraedd neu ymgysylltu â'u cynulleidfa darged, roedd nifer sylweddol o enghreifftiau'n cynnwys rhyngweithio uniongyrchol â chynulleidfa, fel cynnal teithiau o amgylch y safle, darlithoedd neu waith allgymorth.

Un esboniad posibl am hyn fyddai y gallai sefyllfaoedd lle gellir casglu adborth ar unwaith deimlo'n fwy llwyddiannus, yn enwedig os nad oes gan gynhyrchwyr yr amser na'r gyllideb i gynnal gwerthusiadau ffurfiol.

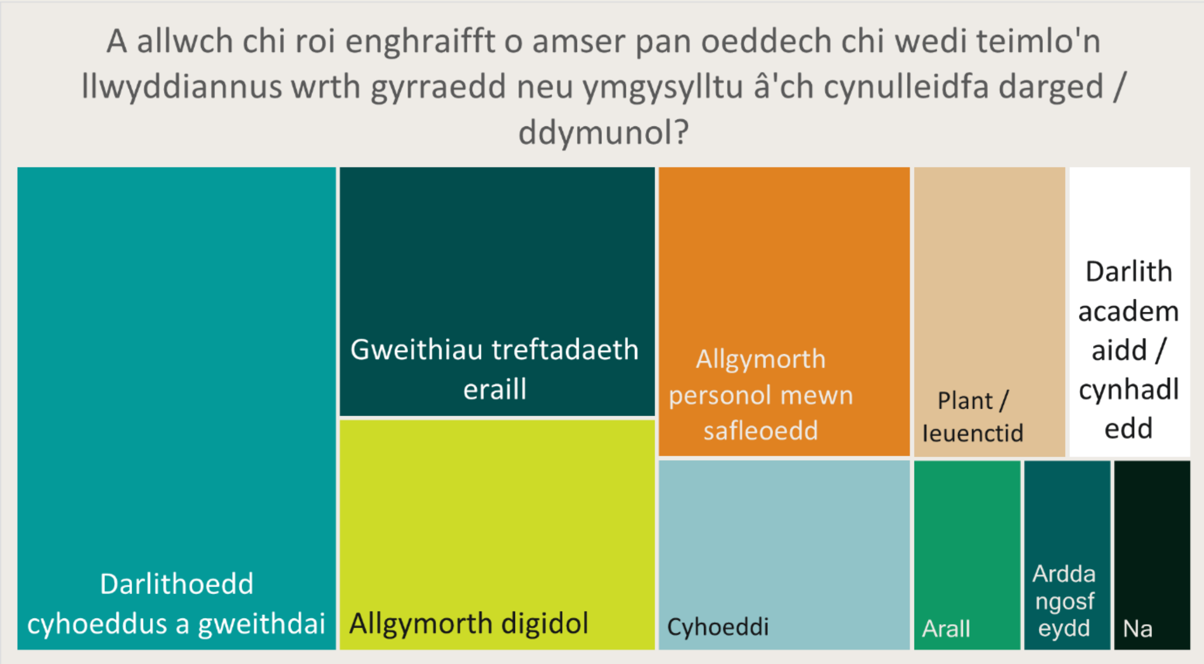

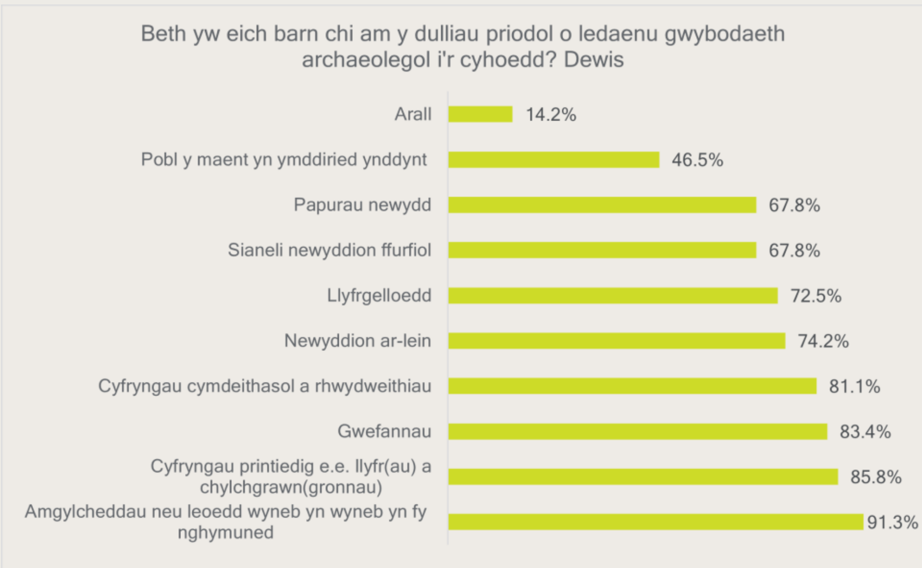

Teimlai'r ymatebwyr mai'r dull mwyaf priodol o ledaenu oedd 'amgylcheddau neu leoedd wyneb yn wyneb o fewn fy nghymuned' ar 91%, gyda'r cyfryngau print, gwefannau, a chyfryngau cymdeithasol yn dilyn yn agos ar eu hôl.

DEFNYDDWYR

Hyd yn oed os ydych chi'n cynhyrchu cynnwys archaeolegol, mae'n debyg eich bod chi hefyd yn **'ddefnyddiwr'.** Mae canlyniadau'r arolwg yn dangos mai llyfrau yw'r math mwyaf poblogaidd o gynnwys archaeolegol a ddefnyddir gan ymatebwyr, gyda 87% o gyfranogwyr yn nodi eu bod wedi'u defnyddio. Mae gwefannau archaeoleg yn dilyn yn agos ar ôl gyda 84%.

Mae cyfryngau cymdeithasol a chynnwys fideo yn fwy poblogaidd ymhlith ymatebwyr iau, tra bod yn well gan ymatebwyr hŷn (y rhai 65 oed neu hŷn) gylchgronau.

Nid yw'r cynnwys a ddefnyddir fwyaf gan ymatebwyr bob amser yn cyd-fynd â'r hyn a grëir fwyaf gan gynhyrchwyr, gydag adroddiadau gwaith maes a chyhoeddiadau yn disgyn yng nghanol yr hyn a ddefnyddir fwyaf.

EIN DULL O DDEFNYDDIO

Mae dewisiadau o ran mathau o gynnwys yn amrywio'n sylweddol yn ôl grŵp oedran, gyda chyfryngau cymdeithasol yn fwy poblogaidd gydag ymatebwyr iau a gwrando a rhyngweithio wyneb yn wyneb yn fwy poblogaidd gydag ymatebwyr 35 – 44 oed.

Mae YouTube yn sefyll allan fel y platfform blaenllaw ar draws pob oedran, ac er bod Facebook yn boblogaidd ymhlith ymatebwyr hŷn, Instagram yw'r mwyaf poblogaidd ymhlith ymatebwyr iau.

Yn ogystal, dywedodd dros 90% o'r holl ymatebwyr eu bod yn ymddiried mewn sefydliadau neu arbenigwyr i ddarparu ffynonellau gwybodaeth credadwy a dibynadwy iddynt.

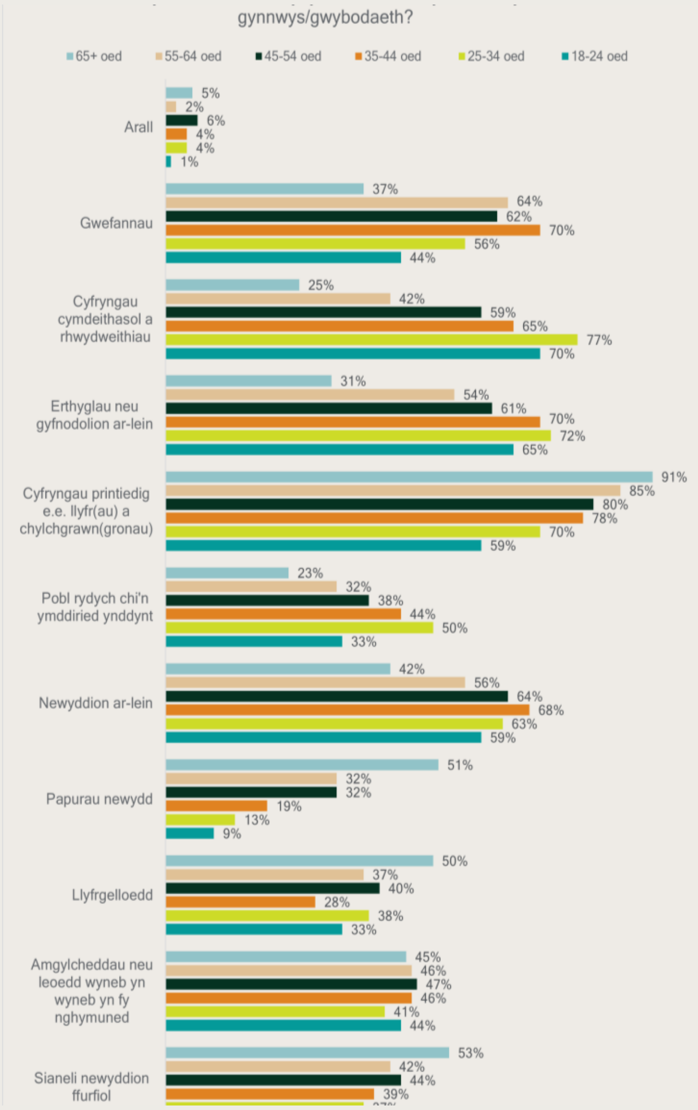

Gall y mewnwelediadau hyn lywio strategaethau'r dyfodol ar gyfer ymgysylltu â chynulleidfaoedd amrywiol a sicrhau hygyrchedd a pherthnasedd cynnwys archaeolegol.

BETH YDYM YN EI DDEFNYDDIO

Mae canlyniadau'r arolwg yn dangos bod pobl eisiau defnyddio gwybodaeth archaeolegol sy'n hygyrch, yn fanwl ac yn bersonol. Mae straeon yn bwysig, fel y mae cysylltu â phobl a lleoedd.

Roedd ymatebwyr o dan 35 oed yn fwy tebygol o gytuno y dylai gwybodaeth archaeolegol fod yn 'rhad ac am ddim', 'yn rhyngweithiol', yn 'cadw'n gyfredol', yn 'adeiladu fy set sgiliau', yn 'fy nghysylltu â phobl neu leoedd', ac yn 'fy ysbrydoli i ddysgu mwy.' Roedd cenedlaethau hŷn yn fwy tebygol o anghytuno y dylid 'cyflwyno archaeoleg yn y ffordd rwy'n ei defnyddio fel arfer i brofi gwybodaeth.'

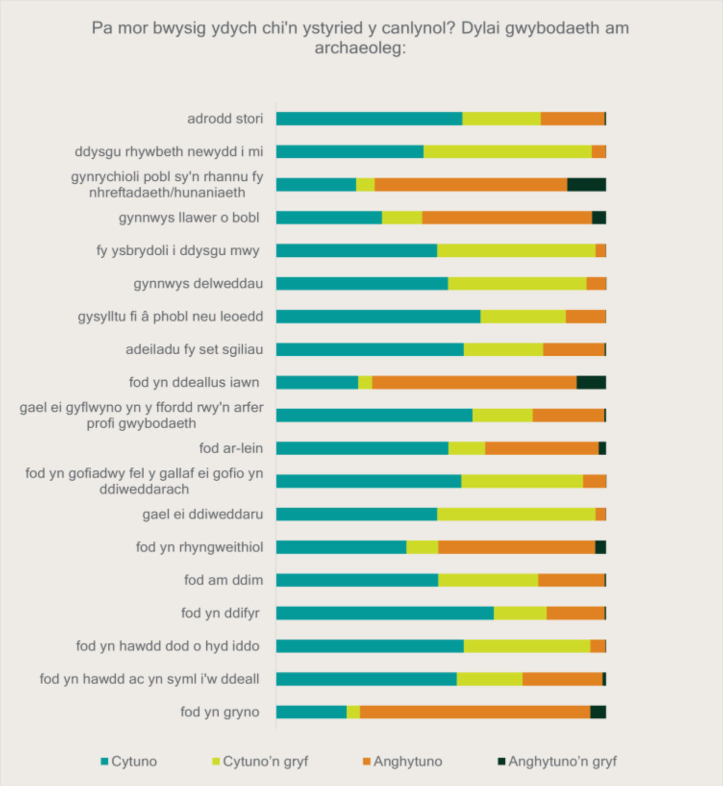

Gellir gweld rhaniad pellach yn yr ymateb ynghylch a oeddent yn teimlo bod 'cynnwys a gwybodaeth am archaeoleg wedi'u targedu ataf i' – roedd 57% yn cytuno/cytuno'n gryf o'i gymharu â 45% a oedd yn anghytuno/anghytuno'n gryf. Mae hyn yn gwrth-ddweud cred y cynhyrchwyr eu bod yn gwybod pwy yw eu cynulleidfaoedd (86%) ac yn tanlinellu'r angen am fwy o ymchwil a dealltwriaeth o gynulleidfaoedd wrth ddatblygu cynnwys.

Nododd chwe deg y cant o'r ymatebwyr eu bod wedi wynebu rhwystrau i gael mynediad at wybodaeth archaeolegol oherwydd lleoliad neu deithio, a nododd 46% rwystrau ariannol. Mae amser yn rhwystr llawer llai arwyddocaol i bobl 18 – 24 oed, ond mae'n dod yn fwyfwy arwyddocaol i bobl 25 – 34 oed. Roedd rhwystrau ariannol yn fwy o broblem i bobl 35 – 44 oed nag i ymatebwyr hŷn.

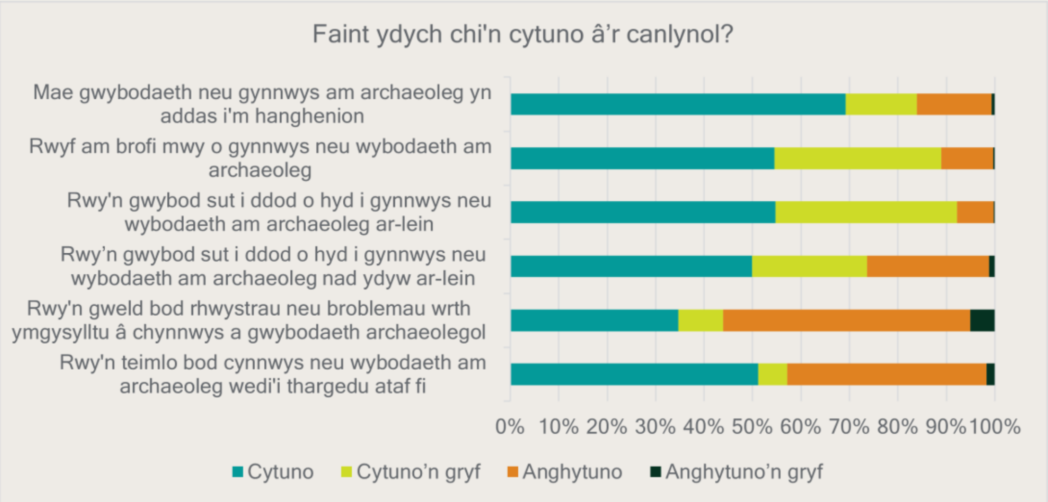

TUEDDIADAU'R DYFODOL

Dylai cynhyrchwyr ddeall dewisiadau, diddordebau ac anghenion gwahanol grwpiau a chreu cynnwys sy'n atseinio â nhw. Mae hyn yn cynnwys teilwra cynnwys i oedran, cefndir a diddordebau'r gynulleidfa, fel y mae'r amrywiol ddewisiadau ar gyfer defnyddio cynnwys ymhlith gwahanol grwpiau oedran yn ei amlygu. Gwefannau a llyfrau archaeoleg yw'r mathau mwyaf poblogaidd o gynnwys ymhlith ymatebwyr, gyda chynnwys cyfryngau cymdeithasol a fideo yn fwy poblogaidd ymhlith ymatebwyr iau, tra bod ymatebwyr hŷn yn ffafrio cylchgronau print.

Bydd defnyddio cyfuniad o sianeli, gan gynnwys cyfryngau cymdeithasol, gwefannau, cyfryngau print, a digwyddiadau wyneb yn wyneb, yn sicrhau cyrhaeddiad ac ymgysylltiad eang. Yn ogystal, gall manteisio ar dechnolegau sy'n dod i'r amlwg fel realiti rhithwir (VR), realiti estynedig (AR), a chyfryngau rhyngweithiol ddarparu profiadau trochol a deniadol. Gall annog rhyngweithio trwy sesiynau Holi ac Ateb byw, gwe-seminarau, a phostiadau cyfryngau cymdeithasol rhyngweithiol feithrin ymdeimlad o gymuned ac ymgysylltiad.

Bydd casglu adborth a data dadansoddol o'r cynnwys a grëwyd a'i rannu yn helpu cynhyrchwyr i ddeall eu cynulleidfa'n well a gwella cynnwys yn y dyfodol. Mae cadw i fyny â'r tueddiadau a'r technolegau cyfathrebu diweddaraf yn hanfodol er mwyn gwella ymdrechion cyfathrebu.

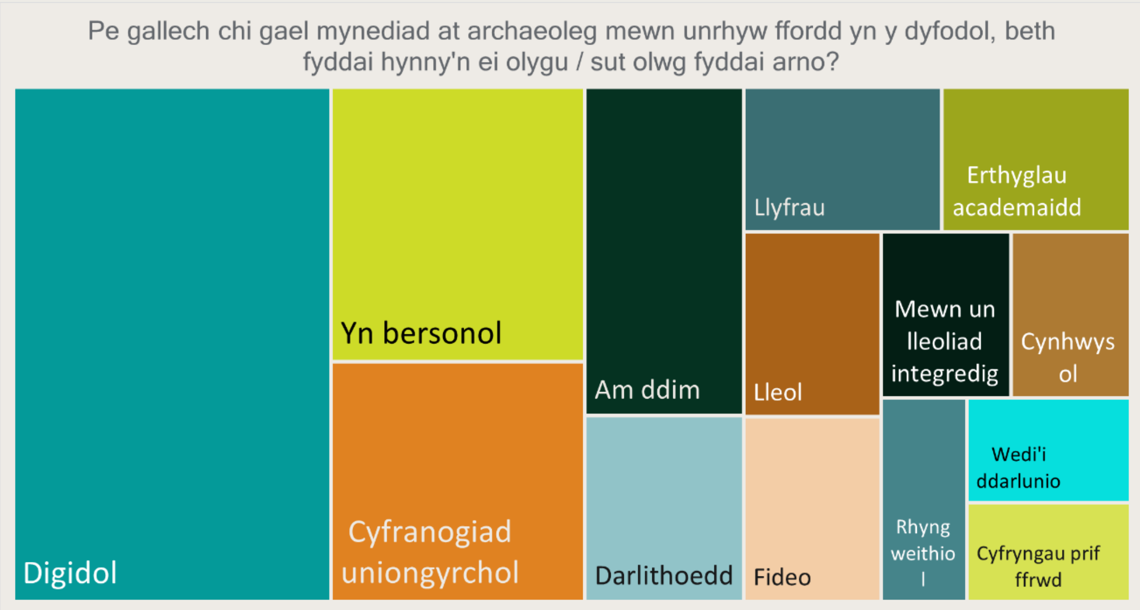

Gan edrych tua'r dyfodol, mae'r rhan fwyaf o bobl eisiau cael mynediad at wybodaeth archaeolegol yn ddigidol, yna'n brofiadol, naill ai drwy ddigwyddiadau wyneb yn wyneb neu gyfranogiad uniongyrchol. Dysgom hefyd fod 98% o'r rhai a ymatebodd i'n harolwg yn cytuno / cytuno'n gryf bod 'archaeoleg yn ddefnyddiol'. Roedd rhai o'r rhesymau a roddodd pobl pam fod archaeoleg yn ddefnyddiol yn cynnwys 'oherwydd ei fod yn darparu gwybodaeth am y gorffennol', 'yn caniatáu inni ddysgu o'r gorffennol', 'yn dod â phobl ynghyd' ac 'yn creu cysylltiad cryfach â'r gorffennol'.

UCHAFBWYNTIAU'R GWEITHDY

Cymerodd cyfanswm o 290 o bobl ran mewn gweithdai ar-lein neu wyneb yn wyneb, a oedd wedi'u targedu at y segment cynulleidfa ‘Archaeoleg - Pam Fi?’. Roedd y gweithdai'n cynnwys gweithgareddau, trafodaethau wedi'u hwyluso, ac allbynnau creadigol. Creodd y cyfranogwyr ludweithiau o gylchgronau a byrddau stori a oedd yn adlewyrchu eu diddordebau a thrafod sut yr hoffent rannu'r rhain ag eraill.

Roedd y gweithdai, yn enwedig y gludweithiau, yn amhrisiadwy wrth roi cipolwg ar yr hyn oedd o ddiddordeb i’r gynulleidfa ‘heb ymgysylltu’ ac ar ffyrdd o rannu gwybodaeth archaeolegol:

- Ni wnaeth y cyfranogwyr osgoi sgyrsiau anodd; cafwyd trafodaethau ynghylch moeseg cloddio, cynrychiolaeth, ail-wladoli, ac effaith gwleidyddiaeth ehangach ar naratifau hanesyddol.
- Mae pwyslais ar bwysigrwydd bywyd bob dydd: ni chrybwyllwyd yr elît (h.y. llywodraethwyr, brenhinoedd, enwogion hanesyddol) yn aml.
- Mae chwilfrydedd ynghylch sut mae pethau'n cael eu gwneud, y broses gloddio, ond yn enwedig sut roedd pobl yn y gorffennol yn gwneud pethau.
- Mae lleol yn bwysig, ond mae pobl yn aml yn sôn am bethau ymhell i ffwrdd a bob amser yn gwneud hynny os nad y Deyrnas Unedig oedd eu mamwlad.
- Mae treftadaeth bersonol yn bwysig i rai grwpiau, ond nid yw o reidrwydd yn ffocws i eraill.
- Roedd yr hyn y byddai archaeolegwyr y dyfodol yn ei feddwl amdanom ni nawr yn thema ddiddorol i gyfranogwyr ac weithiau roedd yn plethu themâu cynaliadwyedd a newid hinsawdd i mewn.
- Os byddai cyfranogwyr yn ymgymryd â chrefft neu hobi eu hunain, byddai hyn bob amser yn cael ei adlewyrchu yn eu gludweithiau.
- Roedd gwybodaeth destunol/rhifiadol, fel teitlau, ffeithiau, ffigurau a mapiau, yn aml yn cael ei chynnwys yn y gludweithiau.
- Roedd themâu allweddol eraill yn cynnwys perthnasoedd dynol ag anifeiliaid, tirwedd, claddedigaethau a chrefydd.

Roedd recriwtio cyfranogwyr ar gyfer y gweithdai yn heriol ac yn tynnu sylw at yr angen i feithrin ymddiriedaeth gyda hwyluswyr, yn ogystal ag ystyried prosiectau fel PUNS2 i hwyluso perthnasoedd gwaith tymor hwy. Fodd bynnag, roedd y gweithdai eu hunain yn hynod lwyddiannus, yn bleserus i’r cyfranogwyr, ac yn rhoi llawer iawn o fewnwelediad i feddyliau a dewisiadau pobl.

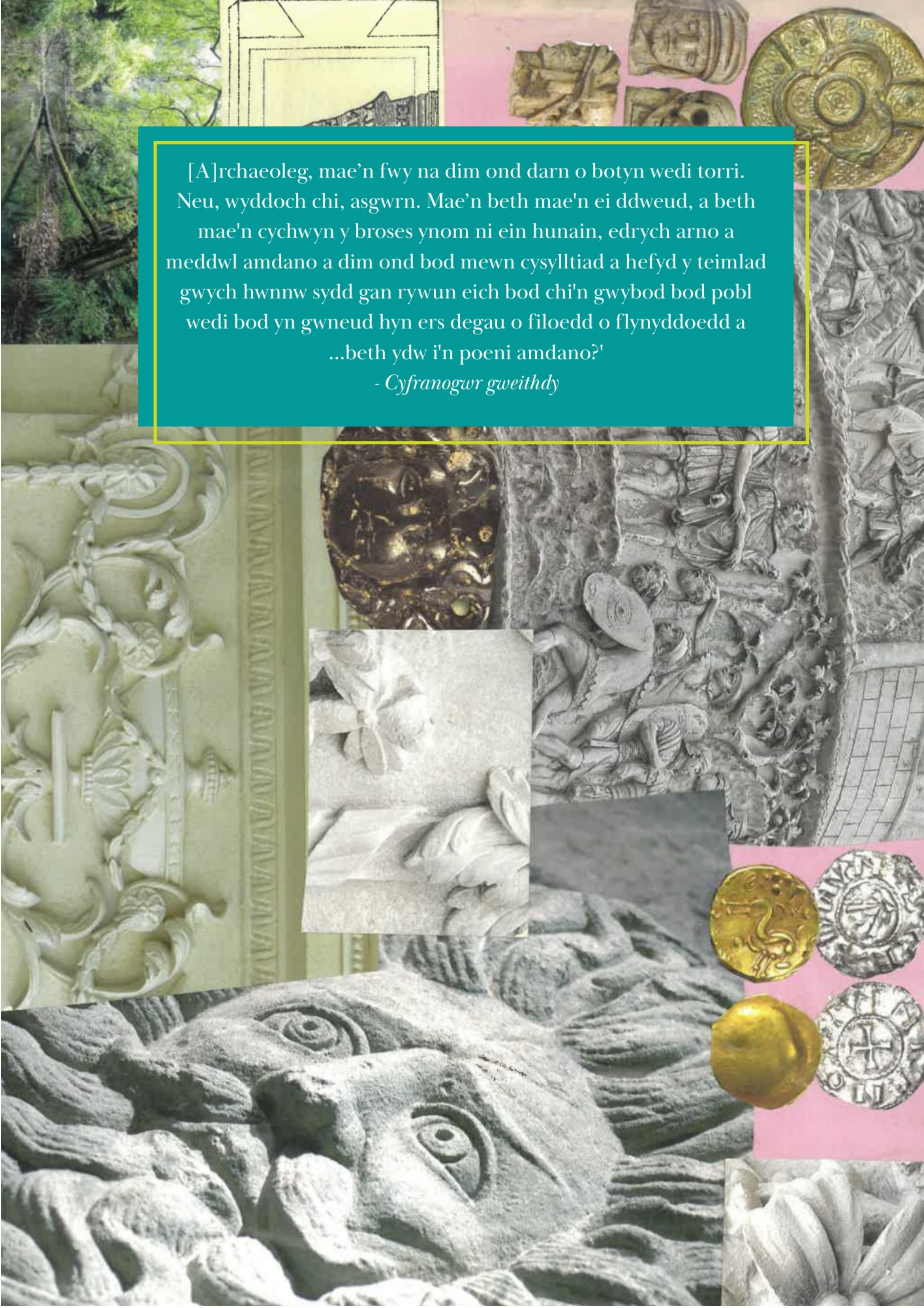

[A]rchaeoleg, mae'n fwy na dim ond darn o botyn wedi torri. Neu, wyddoch chi, asgwrn. Mae'n beth mae'n ei ddweud, a beth mae'n cychwyn y broses ynom ni ein hunain, edrych arno a meddwl amdano a dim ond bod mewn cysylltiad a hefyd y teimlad gwych hwnnw sydd gan rywun eich bod chi'n gwybod bod pobl wedi bod yn gwneud hyn ers degau o filoedd o flynyddoedd a ...beth ydw i'n poeni amdano?'

- Cyfranogwr gweithdy

BETH YDYM WEDI'I DDYSGU?

Casgliad Un

Mae'r ffocws amlwg ar y diwylliant 'cofnod hanesyddol' a 'data yn gyntaf' yn golygu bod archaeolegwyr mewn perygl o danbrisio a chuddio ein hunain, ein harferion, a'r rôl rydyn ni'n ei chwarae mewn cymdeithas.

Mae ein hymchwil wedi dangos awydd clir i archaeoleg lunio dealltwriaeth pobl o'r gorffennol ac amlygu pynciau sy'n canolbwyntio ar bobl. Mae pryder bod casglu data yn cael ei flaenoriaethu ar draul dehongli, gan arwain at lai o gyfleoedd i gysylltu â chynulleidfaoedd.

Yn ogystal, mae ysgaru'r elfen ddynol oddi wrth ddulliau archaeolegol yn datgysylltu'r ymgais i ddilyn a deall archaeoleg oddi wrth gynulleidfaoedd, a all waethygu camwybodaeth a lleihau perthnasedd a gwerth y proffesiwn.

Casgliad Dau

Mae data archaeolegol wedi'i gadw ar wahân a'i wasgaru.

Dangosodd yr arolwg fod defnyddwyr yn chwilio am wybodaeth sy'n gyfredol, ar gael yn rhwydd ar-lein, ac yn hawdd ei defnyddio. Yn dibynnu ar oedran, mae pobl hefyd yn ymgynghori â gwefannau i ddod o hyd i wybodaeth. Fodd bynnag, amlygodd y cyfweliadau angen yn y sector i ddod ynghyd i rannu gwaith a mewnwelediadau, ac i ddefnyddio hyn i gynhyrchu allbynnau mwy creadigol, yn ddelfrydol ar draws meysydd rhyngddisgyblaethol.

Mae cronfeydd data ac erthyglau mynediad agored yn ddelfrydol, ond dylid eu datblygu ymhellach i wella hygyrchedd a chynhwysiant ar gyfer cynulleidfaoedd amrywiol.

Gall diffyg mynediad at ddata, problemau hygyrchedd, a natur anghyson data eithrio cynulleidfaoedd, ond mae cyfleoedd i weithio ar y cyd ac yn greadigol.

Casgliad Tri:

Mae'r Safbwynt Traddodiadol ar Archaeoleg yn Dal yn Llawn o Elitiaeth, gan Arwain at Allgáu

Mae prosiect PUNS2 wedi datgelu bod y safbwynt traddodiadol ar archaeoleg yn dal i gael ei ystyried yn elitaidd, gan arwain at eithrio cynulleidfaoedd amrywiol.

Tynnodd yr adolygiad llenyddiaeth a'r cyfweliadau sylw at bryderon bod data ac allbynnau archaeolegol yn aml yn anhygyrch oherwydd y defnydd o jargon technegol a diffyg cynhwysiant. Gall y canfyddiad hwn o elitiaeth ddatgysylltu cynulleidfaoedd oddi wrth fanteision archaeoleg a chyfyngu ar berthnasedd a gwerth y proffesiwn. Er bod dewisiadau cyfryngau yn newid gydag oedran, canfyddiad annisgwyl oedd mai llyfrau, cylchgronau a chyfryngau print oedd y ffyrdd mwyaf cyffredin yr oedd rhai ymatebwyr yn darganfod gwybodaeth (84%), gyda 43% yn defnyddio llyfrgelloedd. Dangoswyd mai YouTube oedd y platfform cyfryngau cymdeithasol mwyaf cyffredin — a ddefnyddir gan gynulleidfaoedd o bob oed – er y gall tueddiadau newid. Yn ei hanfod, rhaid ystyried penderfyniadau ynghylch y cyfryngau ar y cyd â hygyrchedd a chynhwysiant.

Dangosodd gweithdai fod cyfranogwyr yn awyddus i ymgysylltu â phynciau manwl a chymhleth yn foesegol, gan awgrymu bod cynulleidfaoedd yn gallu deall a gwerthfawrogi trafodaethau archaeolegol manwl.

Casgliad Pedwar:

Mae diffyg dewis cynulleidfaoedd, adborth a gwerthuso yn y sector.

Mae Casgliad Pedwar yn tynnu sylw at ddiffyg dealltwriaeth ynghylch dewis cynulleidfaoedd a diffyg olrhain adborth a gwerthuso mewn arferion archaeolegol.

Er bod cynhyrchwyr yn gyffredinol hyderus ynghylch eu cynulleidfaoedd bwriadedig, mae cyfweliadau'n datgelu pryderon ynghylch gweithio gyda grwpiau cyfarwydd i gyrraedd targedau ymgysylltu, wedi'u dylanwadu gan awydd cleientiaid am niferoedd ymgysylltu uwch.

Mae'r arolwg a'r cyfweliadau ill dau yn pwysleisio'r angen am ymchwil effeithiol i gynulleidfaoedd (Mapio Cynulleidfaoedd) a dulliau gwerthuso hygyrch. Mae'r arolwg yn dangos bod gwahanol grwpiau oedran yn ymateb yn wahanol, gan danlinellu effaith math y gynulleidfa ar ymgysylltiad.

Mae diffyg adnoddau a chapasiti i werthuso allbynnau archaeolegol yn effeithiol yn bryder sylweddol, a allai arwain at eithrio grwpiau cynulleidfa amrywiol a thanseilio ymdrechion i ddangos budd cyhoeddus archaeoleg.

RHOI PUNS2 AR WAITH

Yr hyn rydyn ni wedi'i ddysgu o brosiect PUNS2 yw bod pobl â diddordeb yn yr hyn rydyn ni, y sector archaeolegol, yn ei wneud, yn enwedig o ran sut a pham. Mae'r broses o ddarganfod yr un mor bwysig â'n mewnwelediad i ganfyddiadau pan gaiff ei weld fel rhan o ddeialog ehangach.

Rydym wedi llunio'r prif argymhellion ar gyfer y rhai sy'n creu a/neu'n lledaenu cynnwys archaeolegol er mwyn cynyddu cyrhaeddiad i gynulleidfaoedd gwahanol.

CYRRAEDD Y SEGMENTAU ‘NEWYDD I ARCHAEOLEG’ AC ‘ARCHAEOLEG: PAM FI?’

Mae'r argymhellion ar gyfer cysylltu â'r grwpiau cynulleidfa hyn yn canolbwyntio ar wneud archaeoleg yn fwy hygyrch, cynhwysol, deniadol a manwl.

- Dylai unrhyw allbwn archaeolegol **gynnwys myfyrdodau am y broses archaeolegol,** sut roedd yn teimlo, a pha gasgliadau ehangach a allai fod yn berthnasol i'r gynulleidfa.
- **Darparwch grynodebau byr** ar ddechrau adroddiadau llenyddiaeth lwyd sydd wedi'u hanelu at y wasg leol (yn wahanol i'r crynodeb technegol sy'n digwydd ar hyn o bryd), gan ddefnyddio iaith gyffredin i amlinellu'r hyn a ganfuwyd, beth mae'n ei olygu, a ble i ddod o hyd i ragor o wybodaeth.
- **Hyrwyddo ‘teithiau’ o lwyfannau digidol am ddim a mynediad agored** lle bo modd a chynnig canllawiau ar eu defnydd, ac os yn bosibl, darparu sesiynau hyfforddi i’r cyhoedd ‘gloddio i mewn’ i ddata archaeolegol penodol sydd wedi’i archifo.
- **Datblygu cynnwys YouTube neu flogiau fideo** yn dysgu pobl sut i ymchwilio i ddata archaeolegol crai.
- **Gwella llwyfannau gwybodaeth presennol (fel Wicipedia)** a chysylltu'n ôl â data archaeolegol crai.
- **Gwneud defnydd llawn o ddulliau cyd-ddylunio** mewn prosiectau ymgysylltu archaeolegol i gynnwys lleisiau amrywiol yn llawn ac optimeiddio deialogau archaeolegol.
- **Haenwch wybodaeth mewn allbynnau** o'r cryno i'r dwfn i alluogi ystod o ddealltwriaeth ac ehangu hygyrchedd deallusol cynnwys archaeolegol.
- **Cynigiwch allbynnau mewn gwahanol ieithoedd** a sicrhewch y gall siaradwyr nad ydynt yn siarad Saesneg ddehongli delweddau yn hawdd, a darperir testun amgen ar gyfer darllenwyr sgrin.
- **Defnyddiwch amrywiaeth o gyfryngau i gyrraedd cynulleidfaoedd**, gan gynnwys llyfrau, darlithoedd wyneb yn wyneb, a chyfryngau cymdeithasol.
- **Adnabod eich cynulleidfa** drwy ymchwil mapio cynulleidfaoedd. Gall hyn gynnwys creu polisïau a strategaethau allbwn a chyfryngau cymdeithasol gyda nodau prosiect clir, dilyn methodoleg Damcaniaeth Newid, a gosod dangosyddion perfformiad allweddol y prosiect i sicrhau eich bod yn cyflawni eich cynulleidfaoedd a'ch amcanion.
- **Cynigiwch allbynnau wyneb yn wyneb a chynnwys digidol** sy'n rhyngweithiol ac yn gwahodd adborth ar unwaith gan y gynulleidfa.

- **Rhaid ystyried arolygon a phob dull gwerthuso o ran eu hygyrchedd** – mae'n bosibl cyd-ddylunio dulliau gwerthuso gyda chynulleidfaoedd i sicrhau hygyrchedd a chynhwysiant gorau posibl.

CYSYLLTU Â'R SEGMENT ARCHAEOLEG HYSBYS

Er mwyn cyrraedd y segment hwn yn well, sy'n defnyddio ac yn cynhyrchu cynnwys archaeolegol, mae argymhellion yn canolbwyntio ar wella datblygiad proffesiynol mewnol a meithrin amgylchedd mwy cynhwysol a chydweithredol.

- Dylai ymarferwyr ymgysylltu **geisio cyfleoedd i rannu eu gwybodaeth yn fewnol**, er enghraifft, drwy gynnwys archaeolegwyr maes mewn gwaith ymgysylltu.
- **Mae angen hyfforddiant ffurfiol** ar sut i gyfieithu data yn ddehongliadau ar gyfer gwahanol gynulleidfaoedd yn foesegol ac yn briodol.
- Archwilio'r posibilrwydd o **gynnwys dehongliadau, allbynnau creadigol, a myfyrdodau ochr yn ochr â data crai** mewn archifau archaeolegol, gan ddysgu gwersi o'r sector amgueddfeydd a phrosiectau eraill.
- **Sefydlu Codau Ymddygiad i greu mannau uchel eu parch ar gyfer ymgysylltu** a datblygu systemau cymorth ystyrlon (e.e. Swyddogion Cymorth Cyntaf Iechyd Meddwl) i liniaru diffygiad o ganlyniad i ymgysylltu â'r cyhoedd, yn enwedig wrth ddelio â safbwyntiau eithafol.
- **Cynyddu cyfleoedd i gynulleidfaoedd amrywiol** ymwneud ag archaeoleg a'i ystyried fel cam defnyddiol yn eu gyrfa drwy interniaethau, lleoliadau a hyfforddiant. Gallai hyn gynnwys ffocws ar ystod o sgiliau trosglwyddadwy, gan gynnwys profiad cyfryngau cymdeithasol (o bosibl i gyrraedd cynulleidfaoedd newydd).
- **Mynd i'r afael â rhagdybiaethau ynghylch sut mae gwahanol 'feysydd' archaeoleg yn gweld gwaith ei gilydd**, gan greu mwy o ddealltwriaeth o sut mae archaeoleg yn gweithio fel cyfres o arferion. Dylid ystyried arferion ymgysylltu yn gyfartal â thechnegau arbenigol o fewn y darlun ehangach hwn.
- **Casglwch syniadau (mewn 'Banc Syniadau') a gynhyrchwyd gan y defnyddwyr a'r cynulleidfaoedd** – gall gwireddu'r syniadau hyn gynyddu perthnasedd i gynulleidfaoedd.

ARGYMHELLION I GOMISIYNWYR

Wrth weithio i gomisiynwyr (arianwyr a chleientiaid), mae'r argymhellion yn pwysleisio meithrin dulliau sy'n canolbwyntio ar y gynulleidfa a chefnogi hygyrchedd data i wneud y mwyaf o'r budd i'r cyhoedd. Os bydd ehangu a dealltwriaeth ddyfnach ein cynulleidfaoedd yn digwydd law yn llaw â'n comisiynwyr, yna mae'n daith ar y cyd ac yn cynyddu arwyddocâd archaeoleg.

- **Eirioli dros fudd a mynediad i'r cyhoedd**. Mae angen i'r sector archaeolegol hyrwyddo budd cyhoeddus archaeoleg ar y cyd, gan gynnwys yn benodol mynediad at y broses archaeolegol ei hun. Dylid annog cleientiaid masnachol i hwyluso hyn, er enghraifft, drwy ymweliadau â safleoedd neu archifo hygyrch.
- **Blaenoriaethu cyllid ar gyfer data integredig.** Dylai comisiynwyr ddyrannu cyllid penodol ar gyfer prosiectau sy'n canolbwyntio ar wneud data archaeolegol yn fwy hygyrch, integredig, a hawdd ei ddefnyddio i gynulleidfaoedd amrywiol, gan gynnwys cyllid ar gyfer hyfforddiant, datblygu platfform, a chynnal a chadw hirdymor.
- **Rhoi cymhellion i gydweithio** drwy annog cynigion sy'n dangos partneriaethau rhwng sefydliadau archaeolegol a sectorau eraill (e.e. technoleg, celfyddydau, addysg) i greu allbynnau arloesol a hygyrch.
- Dylai comisiynwyr gydnabod y gall nifer fach o gyfranogwyr newydd sydd wedi ymgysylltu'n fawr fod yn fwy gwerthfawr na nifer fawr o unigolion sydd eisoes â diddordeb, **gan symud y ffocws o faint pur i ansawdd yr ymgysylltiad.**
- **Cefnogi cyd-ddylunio** ac allbynnau sy'n integreiddio ymarferwyr creadigol a safbwyntiau amrywiol.
- Dylid cyflwyno manteision deall anghenion ein cynulleidfaoedd yn llawn er mwyn cynyddu'r budd i'r cyhoedd i gomisiynwyr, yn enwedig yn gynnar yng nghylchred oes prosiect.
- Gweithio gyda chomisiynwyr i **ddatblygu nodau clir ar gyfer gwaith sy'n canolbwyntio ar y gynulleidfa** (e.e. gan ddefnyddio dulliau Damcaniaeth Newid) a manteisio ar eu harbenigedd, eu canllawiau a'u hadnoddau eu hunain ar weithio gyda chynulleidfaoedd. Mae potensial i ddefnyddio allbynnau sy'n cael eu gyrru gan y gymuned yng nghyfathrebu cleientiaid eu hunain ac ymdrechion adeiladu brand.
- **Creu adroddiadau gwerthuso clir a chynhwysfawr** wedi'u hanelu at gomisiynwyr, gan ddangos sut y cyflawnwyd amcanion y prosiect, yn dangos sut mae mewnwelediadau gwerthuso yn bwydo i nodau budd cyhoeddus (e.e. trwy ddangosyddion gwerth cymdeithasol), a chyflwyno unrhyw fethiannau prosiect yn adeiladol fel cyfleoedd dysgu.
- **Gwerthuso ar yr un pryd** ar gyfer amcanion y cleient a nodau mewnol y prosiect, er mwyn galluogi dysgu gwersi i'r dyfodol.

RÔL EIRIOLWYR

Mae eiriolwyr yn hyrwyddo archaeoleg a'r sector archaeolegol, gan gynnwys sefydliadau aelodaeth, grwpiau lobïo ac ymgyngoreion statudol. Mae'r argymhellion ar gyfer Eiriolwyr yn pwysleisio hyrwyddo hygyrchedd, cyd-ddylunio ac ymgysylltiad moesegol o fewn y sector:

- **Hyrwyddo archaeoleg gynhwysol a hygyrch** drwy hyrwyddo hygyrchedd, rhannu astudiaethau achos llwyddiannus, a rhannu gwybodaeth a sgiliau ar draws y sector. Hyrwyddo a hwyluso mentrau cyd-ddylunio, yn enwedig gyda grwpiau sydd dan anfantais neu sydd wedi'u heithrio.

- **Gwella perthnasedd cymdeithasol archaeoleg** drwy gefnogi datblygiad adnoddau i archaeolegwyr ac archaeoleg ymgysylltu â materion cymdeithasol, ecolegol ac economaidd pwysicaf.
- **Adeiladu capasiti'r sector drwy gydweithio** ac ymgorffori budd y cyhoedd mewn strategaethau sy'n grymuso archaeolegwyr fel 'arweinwyr gweladwy'. Meithrin partneriaethau traws-sector, yn enwedig ar gyfer dulliau archifol archaeolegol.
- **Mynd i'r afael â lles y gweithlu** ac effaith gwaith ymgysylltu ar y gweithlu, sy'n cynnwys bod yn ymwybodol o ddehongliadau gwleidyddol o archaeoleg. Datblygu canllawiau a phecynnau cymorth ar gyfer diogelu a lles staff mewn ymgysylltu â'r cyhoedd.
- **Gwella arferion gwerthuso ac arferion sy'n seiliedig ar ddata** drwy ymgyrchu dros lwyfannau a rennir ar gyfer mapio a gwerthuso cynulleidfaoedd, gan gynnwys ailddiffinio llwyddiant. Gweithio i symud safbwyntiau comisiynwyr y tu hwnt i fetrigau 'pen-olau ar seddi' i ddeall gwerth ymgysylltiad o safon.
- **Cychwyn trafodaethau ar gydweithio rhyngddisgyblaethol** ar gyfer mapio cynulleidfaoedd a fframweithiau gwerthuso.

DIOLCH I CHI...

Ni fyddai Prosiect PUNS2 wedi gallu cael ei gynnal heb gefnogaeth cyllidwyr y prosiect: Historic England, Historic Environment Scotland a Cadw. Elwodd tîm y prosiect yn aruthrol o gyngor a chyfraniadau ein Grŵp Ffrindiau Beirniadol a chydweithwyr o fewn y sector archaeolegol a'r amgylchedd hanesyddol. Darparwyd cyngor EDI gan Cheryl Garvey yn Talk Listen Create, ac Anna Cullum Associates a gynhaliodd werthusiad y prosiect. Roedd tîm PUNS2 yn cynnwys Leah Hewardine a Liberty Hinze (Ymchwilwyr y Prosiect) a Kate Faccia a Katrina Foxton (Arbenigwyr y Prosiect).

Yn bwysicaf oll, rydym yn gwerthfawrogi’n fawr yr amser a’r ystyriaeth a roddwyd gan bawb a gwblhaodd yr arolwg cyhoeddus ac a stopiodd i siarad mewn digwyddiadau, cynadleddau a llyfrgelloedd. Diolch hefyd i'r rhai a roddodd o'u hamser yn garedig ar gyfer cyfweliadau a rhannu eu safbwyntiau.

Rydym yn arbennig o ddiolchgar i - ac yn parhau i gael ein hysbrydoli gan - y nifer o grwpiau cymunedol y gwnaethom gyfarfod â nhw ar hyd y ffordd:

- Canolfan Crannog
- Treftadaeth CAER
- Uncovering Roman Carlisle
- Barking & Dagenham Young Carers
- Glasgow Disability Alliance
- Leith Public Library
- Thurrock ESOL Learners
- AAWAZ
- EYES 4 POSITIVITY
- Scotinform
- Kurdish Women Community Group a’r Kurdish Youth Community Group

Eisiau gwybod mwy? Mae Adroddiad PUNS2 llawn ar gael ar wefan CBA
www.archaeologyuk.org/our-work/puns2

Ariennir gan

Funded by UK Government | Historic England | Cadw | Historic Environment Scotland